

GUSINJE PODNO PROKLETIJA

Gusinjski kraj je bio privlačan za naseljavanje još u praistoriji, o čemu svjedoče arheološka nalazišta i crteži na planinama u okolini Gusinja. Gusinje se pominje u srednjem vijeku kao karavanska stanica na putu: Dubrovnik – Kotor – Skadar – Peć – Carigrad.

Gusinje je posebno u istoriji značilo, a posljednjih decenija proživljavalo je vrijeme, mogli bi reći najmanje čuveno, jer mnogo je nekad bilo značajnije Gusinje, ne samo za stanovnike ovoga kraja. Pored snimanja jednog od prvih "Zapisa" još 2002. godine tokom zavičajnih susreta na Ali-Pašinih izvorima i još nekoliko puta kasnije u Gusinju u etno sobi kod Ifete Rašić, a i u etno selima na Grebajama, te džip relija na atrakcijama vodopada Grlje i oku Skakavice, dva puta smo priredili uživo dvočasovne emisije "Jutro iz gradova" iz Gusinja (2010. i 2017. godine) sa Ali-Pašinih izvora, tokom kojih smo osim prirodnih ljepota predstavili istoriju, kulturu, multietništvo, tradiciju, nošnju, kuhinju, kao i današnji život u toj ponovo opštini, koja je to od 2014. godine, dakle, jedna od najmlađih u Crnoj Gori.

- Gusinje sa okolinom ima izuzetnu istorijsku prošlost, sam naziv govori da je to staro naselje, koga su osnovala ilirska plemena Pirusti i Autarijati. Od samog osnivanja Gusinje je bilo značajno naselje sve do 1913. godine, sa razvijenom trgovinom, zanatstvom i poljoprivredom. Gusinje je punih 350 godina bilo sjedište paša, kajmakama, kadiluka, kapetanija, kaza, krajina, do 1956. godine opštinski centar, a nakon toga je svedeno bilo na mjesnu zajednicu, priča nam hroničar i publicista Rizah Gruda.

Ovuda su karavani prolazili, od primorja prema Peći, samo stanovništvo se bavilo tada unosnim poslovima i razvijalo brže od drugih.

- Kroz Gusinje je prolazio poznati karavanski put Via de Zenta, zetski put koji je povezivao Gusinje sa Podgoricom, Skadrom, Kotorom, Dubrovnikom, Peći, Skopljem, Seljanikom i Stambolom. Zato je ovo naselje bilo sa razvijenom trgovinom, zanatstvom i poljoprivredom, primjer 1852. godine kada su ga posjetili turski historičari Rifat Baša i Salih Akaj, zapisali su - Gusinje je velika kasaba. Ima 1500 kuća, 5 džamija, 8 vjerskih škola, 1 ruždiju, 1 medresu, 352 dućana, 7 hanova, 27 kahvečajnica... To su zapisi koji govore da je ovo bila jako živa kasaba. Prvi veći centar poslije Gusinja je bio Peć. Kako bi potvrdili ove podatke turskih historičara, 1859. godine u Gusinje je dolazio francuski konzul Ekar iz Skadra, koji je zapisao - Gusinje ima 350 dućana, 5 džamija, 7 hanova, a na ćepencima espap svakojakih svila i kadifa, kahva i šećer, anterije i ćusteci, palte, šorte, devdiri, sablje, male prizrenske puške, skadarske šamije i testije, svega i svačega i za svakog.

Zanimljivost je da je od 1906 – 1908. boravio čuveni geograf dr Jovan Cvijić sa studentima Beogradskog univerziteta i obavljajući popis zabilježio u Gusinju 6202 stanovnika, u Podgorici ih je bilo 4120, u Pljevljima 3895, u Vusanju 3650, u Beranama 2947, u Plavu 2450, a u Rožajama 2523. Po tim podacima Gusinje i Novi Pazar sa 13807 stanovnika bili su dva najveća naselja na početku 20-og vijeka u Crnoj Gori i okolini.

“Gusinje je centar svijeta” bio je naziv monokomedije dramskog umjetnika Džonija Hodžića, a po tekstu književnika Zuvdije Hodžića.

- Gusinje je i centar i kraj svijeta, što potkrepljuju riječi čuvenog književnika i akademika Zuvdije Hodžića, a jedan turski asker, koji je došao da služi vojsku u Gusinju, pisao je svojim - “Ja sam u jednom mjestu na kraju svijeta!” Jer sam dojam, i okolina, i okruženje Prokletija su takvi. Ovom ljepotom poznati francuski putopisac Ami Boue, prolazeći ovuda sredinom 19. vijeka, bio je jako ushićen, kazujući za Prokletije da su “Alpi na jugu Evrope”, priča nam hroni-

čar Rizah Gruda u emisiji "Jutro iz gradova" 2010. godine na Ali-Pašinim izvorima i navodi još neke poluge moći ove bivše i buduće opštine. - Kad je u pitanju razvoj poljoprivrede ovog mjesta, porodica Đurković krajem 19. i početkom 20. stoljeća imala je 2500 ovaca, ovdje su domaćini imali i po 3000 ovaca, a danas Gusinje sa okolinom ne znam da li ima 200 ovaca. Što se tiče zanatlija, bili su čuveni krojači i obučari, a primjera radi, Podgoričani su dolazili u Gusinje da kupuju cipele i šiju nova odijela. Tako i Beranci, Andrijevičani, Bjelopoljci i Rožajci, a pod vlast Gusinja potpadali su svi ti krajevi. Punih 350 godina Gusinje je bilo upravni, administrativni centar Gornjeg Polimlja.

Susreti na Ali-Pašinim izvorima počeli su poslije Drugog svjetskog rata, ovdje se igralo, pjevalo, sve u folklornom dekoru, čuvene su gusinjske igre sa puškom, a Gusinjske su pjevale pjesme koje se dugo pamte.

Gusinjanin Zuvdija Hodžić rođen je 1943. godine u Gusinju, novinar je i književni stvaralac. Njegovi romani, pripovijetke i poezija, kao i brojne nagrade i uloge, dali su mu status istaknutog stvaraoca u kulturi. Njegove knjige odišu ovim krajem, a "Gusinjska godina" je roman sa, nesumnjivo, zavičajnom inspiracijom. U emisiji "Sjećam se" TVCG (2006) Zuvdija je pričao o svom djetinjstvu u Gusinju.

- Ulica u kojoj sam rođen i porastao zove se Radnička, a interesantna je po tome što su njeni stanovnici bili zanatlije i trgovci, tu niko nikome nije bio rod. Svaka kuća je bila drugoga bratstva, za razliku od drugih ulica koje su formirane u mahalama po plemenskoj osnovi, ovdje su bili oni koji su stigli iz raznih krajeva Crne Gore i šire. Ovdje se živjelo kao u jednoj porodici. Ne pamti se da se neko posvađao ili da su djeca imala neki sukob. Interesantno je da ako se neko ženio ili udavao, svi su bili svatovi, odavde je bio đever, stari svat.... Jedna stara žena je ustupila njenu kuću i baštu da nam bude igralište, lijepo smo se slagali. Svaka kuća je, u stvari, moja! Moja je tu blizu, ali svaka je bila naša kuća! Ima jedan interesantan detalj – igrajući se naišao sam na bombu. Bio sam

mali, nijesam ni znao šta je to, počeo sam da je odvidavam, ali Hakija Lucević, koji je umro prošle godine, istrkao mi je iz ruke i bacio je. Na desetak metara od nas ona je eksplodirala. Ja sam se, naravno, uplašio, spasio me moj drug koji je imao 5-6 godina više od mene jer znao je što je to. Imao sam osjećaj da se prilikom eksplozije do neba podigla zemlja, a niko to nije znao, čak ni naši roditelji, jer smo čuvali tajne. Tu je i kuća Zija Ibrahimagića, predsjednika planinarskog društva, za njega me vežu najljepše uspomene, on je bio jedna od najistaknutijih ličnosti ovog kraja. Kuće su, kao što vidite, uglavnom napuštene, a samo je u našoj kući bilo od 20 – 30 osoba, bila je puna djece i života. Većina se odselila za Ameriku i širom svijeta. Ne bih mogao da dođem u Gusinje, a da ne prođem svojim sokakom, ali me hvata tuga jer znam kako smo tu živjeli. Ovo je bogat kraj, a bašte su sada zapuštene. Pogledajte i sada koliko je tu jabuka, krušaka, šljiva i sve je to bilo naše. Niko nikada nikome to branio nije. Mogao je bilo ko od nas da ubere što hoće. Vjerovali ili ne, kuće se nijesu zaključavale, ja ne pamtim da je ijedna imala ključ, a sad su zatvorene i nema nikoga, priča o svom djetinjstvu, Gusinju nekad i sad književnik Zuvdija Hodžić.

Nacionalni park Prokletije je peti i najmlađi u Crnoj Gori, od 2009. godine. Nalazi se na sjeveroistoku Crne Gore, na samoj granici sa Albanijom. Prostire se na 16 630 hektara, na području opština Plav i Gusinje, dok površina rezervata Hridskog jezera i Volušnice iznosi 1052 hektara.

Dominantna karakteristika područja Prokletija je bogatstvo i raznovrsnost flore i faune, tako da ovo područje predstavlja jedan od centara visokoplaninskog diverziteta Balkana. Ovaj nacionalni park bogat je većim i manjim vodotocima, vrelima i izvorima pitke i mineralne vode, rijekama, podzemnim izdanima. Među jezerima svojom ljepotom izdvajaju se Hridsko, Visitorsko, Ropojansko, Tatarijsko, Bjelajsko, jezerce na Vezirovoj bradi, jezerce na Treskavcu, te Koljindarsko jezero. Hridsko (Ridsko) jezero, površine od oko 35 000 m² na 1970 mnv spada u najviše, a po mnogima

i najljepše jezero u Crnoj Gori. Svojom ljepotom izdvaja se i Visitorsko jezero na 1735 metara, sa travnatim plovećim ostrvom – sprudom po sredini, koji je u prošlosti čobanima služio kao prirodno sklonište za stoku od planinskih zvijeri. Reljef Prokletija je razuđen, sa brojnim visovima, klisurama, strmim padinama, riječnim dolinama alpskog tipa i drugim prirodnim fenomenima. Specifičnost ovog nacionalnog parka čini i preko 1700 vrsta biljaka, što predstavlja polovinu flore Crne Gore, ili petinu ukupne balkanske flore. Prokletije su bogate šumama, među kojima dominiraju lišćari i četinari. Skoro polovina šumskog bogatstva ima prašumski karakter. U biogeografskom pogledu Prokletije pripadaju alpskom-planinskom regionu, što je imalo uticaja i na životinjski svijet koji karakteriše velika raznovrsnost. Na ovom području žive: zec, vuk, mrki medvjed, ris, divlja svinja, divokoza, srna, te 161 vrsta ptica. Njihova staništa su visokoplaninski regioni, doline Ropojane i Grebaje, šumski ekosistemi, planinska jezera i rijeke.

Prokletije, jedan od najvećih planinskih vijenaca na Balkanu ima preko 50 vrhova viših od 2000 metara i čak 20 vrhova iznad 2 500 metara. Najveći vrh je na albanskoj strani Maja Jezerce (2694 m), dok je u Crnoj Gori to Zla Kolata (2534 m), ujedno i najviša tačka Crne Gore. Do ovog otkrića, smatralo se da je najviši vrh u Crnoj Gori na Durmitoru, Bobotov Kuk na 2523 m. Najmlađi nacionalni park najmanje je „dirnut” ljudskom rukom. U tome se i sastoji njegova ljepota. Svojom surovošću i nepristupačnošću mami ljude avanturističkog duha.

Zbog svoje divljine, nepristupačnosti i ljepote, Prokletije postaju omiljena destinacija za planinare i alpiniste. Zbog zahtjevnih vrhova za osvajanje, Prokletije često služe za posljednje pripreme planinara i aplinista za najveće evropske i svjetske vrhove (parksdinarides.org).

Ali-Pašini izvori su smješteni u masivu Prokletija, na nadmorskoj visini od 925 metara. Izviru iz brda Vezirova brada i predstavljaju najveće stalno kraško vrelo u Crnoj

Gori. Ovdje voda izvire na površini od preko 300 kvadratnih metara. To znači da npr. tokom ljeta, kada je najsušniji period, ovi izvori daju 1 do 1,5 kubnih metara vode u sekundi, a tokom proljeća, čak i tri puta više.

Udaljeni svega 1,5 kilometar od Gusinja, ovi izvori su ime dobili po čuvenoj istorijskoj ličnosti iz 19. vijeka, Ali-Paši Šabanagiću. Naime, on je pored izvora podigao čardak, kako bi mogao da uživa u ljepoti ovih izvora, koji su zadivljujući sami po sebi! Mještani ovog kraja ističu da su izvori simbol života Gusinja. Tradicionalno, svake godine, i to 2. avgusta, mještani organizuju okupljanja na Ali-Pašinih izvorima. Vašari su dio tradicije, koji se ni danas nikako ne smije zaobići. Ovaj datum – 2. avgust, izabran je 1960. godine i kao Dan oslobođenja Gusinja, što daje još samo veći povod za okupljanje i slavlja (mondo.me)

Nacionalni park Prokletije i njegovo neposredno okruženje imaju bogatu kulturno-istorijsku prošlost od praistorije do našeg doba. Na ovim prostorima su se smjenjivale i prožimale civilizacije i kulture, vjere i carstva, o čemu svjedoče brojna nalazišta, utvrde, crkve, džamije, naseobine, groblja, tradicionalna arhitektura, vjerovanja, običaji, etnološki motivi, nošnja, folklor.

Ostaci naseobina potiču iz paleolita, bakarnog i bronzanog doba, iz perioda Ilira, iz doba Rimskog carstva. Iz srednjeg vijeka potiču ostaci vjerskih objekata i odbrambenih utvrđenja, a iz doba turske vladavine su brojni spomenici orijentalnih karakteristika. Značajnim ostacima iz praistorijskog perioda smatraju se crteži urezani u stijeni na brdu Vezirova brada i na stijeni u blizini Grebaje.

Mnogi objekti su zbog svojih arhitektonskih, umjetničkih i istorijskih vrijednosti proglašeni spomenicima kulture. U Plavu su Stara džamija iz XV vijeka i Redžepagića kula, u selu Brezojevica crkva posvećena Sv. Trojici iz XII vijeka, a u Gusinju – Vezirova džamija iz XVIII vijeka, brojne kule među kojima se ističe kula Balića i crkva Sv. Đorđa, kao i katolička crkva Sv. Antona.

Tradicionalna arhitektura ovog kraja sačuvana je u oblicima kuća za stanovanje, koje su pravljene od drveta, u kombinaciji drveta i kamena ili samo od kamena. Ovo područje karakteriše izuzetno vrijedno etnografsko bogatstvo, koje se ogleda u raznovrsnosti narodnih nošnji, izvorne muzike, folkloru, običajima, a brojni su i proizvodi kućne radinosti i zanatstva.

Kulturno historijsko nasleđe je raznovrsno, što je posljedica različitog etničkog sastava. Gusinje i njegova okolina poznati su po veoma lijepim narodnim pjesmama i igrama. Ženska izvorna nošnja iz Gusinja i okoline ubraja se u najlikovitije. Gusinje je multikulturalna i multietnička sredina i posjeduje veliko kulturno blago koje treba aktivirati. Narodna igra ćamilja, koja u sebi sadrži alaturko gusinjsko, igru u dvoje i igru s puškom (opstinagusinje.me.)

Od glavnog grada Podgorice nacionalni park Prokletije udaljen je oko 200 km, koliko je kilometara i do Prištine. No, mnogi Gusinjani i Plavljeni idu preko Albanije, uskoro će nadamo se i svi jer je bliže, ta relacija je oko 80 km. To će uticati svakako na snažnije povezivanje juga i centra Crne Gore sa sjeverom, a samim tim i na život Gusinja. Brojna je dijaspora iz Gusinja i Plava širom svijeta, a naročito u SAD, koja pomaže svoje porodice, ali i ulaže u opštinsku infrastrukturu, ne tražeći zauzvrat od Crne Gore ništa za njih lično, ali očekujući da se to vrati kraju iz kojeg dolaze. Jedna od glavnih teza studije opravdanosti za opštinu Gusinje bila je da vraćanjem statusa opštine Gusinju, mladi obrazovani kadar će dobiti priliku za zapošljenje i ostvarenje svojih životnih i poslovnih ciljeva. Vjerujemo da će se ta vizija u budućnosti i ostvariti u Alpima na jugu Evrope.

2006 – 2019.